

Yüzyıl Önce Anadolu ve Suriye'de Bir Osmanlı Doktorunun Seyahat Hatıraları ismiyle neşredilmiş (İstanbul 2008), Nazım H. Polat da aynı eseri Latin harflerine çevirerek *Anadolu ve Suriye'de Seyahat* adıyla yayımlamıştır (İstanbul 2010). **8.** *Seyahat Hatıraları II: Bürüksel ve Londra'da* (Kahire 1908). Bu eseri de Nazım H. Polat Latin harflerine aktarıp *Avrupa Seyahat Hatıraları: Bir Osmanlı Doktorunun Seyahat Hatıraları* ismiyle neşretmiştir (İstanbul 2008). **9.** *Nasıl Zengin Olunuyor?* (Kahire 1910). **10.** *Kāmûs-ı Tıbbî I* (Kahire 1910). Mağmûmî'nin geniş biçimde Fransızca tıp kitaplarından faydalanarak hazırladığı bu eser uzun yıllar Türkiye'deki yegâne tıp sözlüğü olma özelliğini korumuştur. **11.** *Paris'ten Yazdıklarım* (Kahire 1911). Müellifin 1896-1901 yıllarında Paris'ten İstanbul'a *Tarîk ve İkdâm* gazetelerine gönderdiği isimsiz makalelerinden oluşmaktadır. **12.** *Kāmûs-ı Tıbbî II* (Kahire 1912). **13.** *Düşündüm ki* (Kahire 1913). Meşrutiyet'ten önce Kahire'de çıkan *Türk* gazetesinin 1903 ve 1905 yıllarındaki çeşitli nüshalarında yayımlanan makaleleriyle Meşrutiyet'ten sonra İstanbul'da çıkan *Hukûk-ı Umûmiyye* ve *Serbestî* gazetelerinde çıkan siyasî makalelerinden meydana gelmektedir. **14.** *Seyahat Hatıraları III: Fransa, İtalya ve İsviçre'de* (Kahire 1914). **15.** *Hakikat-i Hâl* (İstanbul 1914). Ahmed Rızâ'nın yurda dönen İttihatçılar aleyhine yaptığı neşriyata karşılık yazılmış olup Paris (1315/1897) ve İstanbul baskıları vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbrahim Temo'nun İttihad ve Terakki Anıları, İstanbul 1987, s. 9-17; Nazım H. Polat, *Bir Jöntürk'ün Serüveni: Dr. Şerafettin Mağmûmi-Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 2002; a.mf., "Edebiyatçı Jön Türklerden Şerafeddin Mağmûmî", *TDA*, sy. 79 (1992), s. 105-149; a.mf., "Şerafeddin Mağmûmî (1869-1927): Hayatı, Eserleri, Dil ve Edebiyat Görüşleri", *Tıp Tarihi Araştırmaları*, sy. 8, İstanbul 1999, s. 62-160; Ekmeleddin İhsanoğlu v.dğr., *Osmanlı Tabii ve Tatbiki Bilimler Literatürü*, İstanbul 2006, II, 717-718; Grazyna Zajac, "II. Abdülhamid Döneminin Ünlü Tabibi ve Seyyahu: Dr. Şerafeddin Mağmûmî", *Kıbatek Gezi Edebiyatı Sempozyumu* (haz. Metin Turan – Kafiye Yınanç), Ankara 2006, s. 291-312; Abdullah Cevdet, "Büyük Ölümler: Doktor Şerafeddin Mağmûmî Bey", *İctihad*, sy. 234, İstanbul 1927, s. 4456-4458; A. Süheyl, "Doktor Şerafettin Mağmûmî 1870-1937", *Poliklinik Tıbbi Mecmuası*, sy. 9, İstanbul 1934, s. 1-5.

İSMAİL TÜRKÖĞLÜ

MAĞRÂVE

(مغراوة)

Zenâte boyuna mensup
Berberî kabilesi.

Yakın akrabaları ve müttelikleri Benî İfren ve Benî İrniyân ile birlikte Şelif vadisinden Tilimsân'a ve Medyûneler'le meskûn dağ silsilelerine kadar uzanan bölgede bedvî bir hayat yaşayan Mağrâve, İslâm'ı benimseyen ve fetih ordularına yardımcı olan ilk Berberî kabilelerinden biridir. Rivayete göre reisleri Sûlât b. Vazmâr, Medine'ye giderek Hz. Osman ile görüşmüş ve kabile reisliği onaylanmıştır. Onun savaşlarda esir düşünce liderliği dikkate alınıp Medine'ye götürüldüğü, halifeden gördüğü iyilik karşısında İslâm'a girdiği ve eski görevine iade edildiği de rivayet edilir. Kaynaklarda, Mağrâve'nin bu tarihten itibaren müslümanlara destek verdiği ve Hz. Osman dolayısıyla kendini Emevîler'in mevlâsi saydığı, bulunduğu bölgede Endülüs Emevîleri için savaşlara katıldığı belirtilir.

Mağrâve, 122 (740) yılında Hâricî lideri Meysere el-Medgarî'nin çıkardığı isyan sırasında devletin yanında yer aldı. İdrîsîler'in kuruluş yıllarında Tilimsân ve civarına hâkim olan kabilenin reisi Muhammed b. Hazer, Tilimsân'ı kuşatan I. İdrîs'ten eman alarak teslim oldu ve ona itaat arzetti (174/790). Valiliği onaylanan Muhammed, Zenâte'nin diğer kollarının itaat altına alınması için I. İdrîs'e yardım etti. Bu dönemde Tilimsân bölgesinin en kuvvetli kabilesi haline gelen Benî Hazer, ilk zamanlarda İdrîsîler'in başlıca dayanaklarından biri olduğu gibi hânedanın son dönemlerinde de Fâtımîler'e karşı onların yanında yer aldı.

IV. (X.) yüzyılın başlarında Mağrib-i Evsat'taki İdrîsîler'e ait merkezleri ele geçiren Fâtımîler bölgenin idaresine Miknâse reisi Mûsâ b. Ebû'l-Âfiye'yi tayin etmişlerdi. Bu esnada Mağrâve'nin başında bulunan dört kardeşten biri olan Muhammed b. Hazer el-Asgar, Mûsâ'ya isyan etti ve üzerine gönderilen orduyu Şelif vadisiyle Tilimsân arasında meydana gelen savaşta ağır bir yenilgiye uğrattı (312/924). Ardından Tâhert'e hücum edip oradaki Fâtımî birliklerini de mağlûp etti. Bir yıl sonra Fâtımî ordusu karşısında Sicilmâse bölgesine sığınmak zorunda kalsa da mücadelesini devam ettirerek 317'de (929) Zâb bölgesinin tamamına hâkim oldu. Bu yıllarda Mağrib'i ülkesine katmak için harekete geçen ve 319 (931) yılında Sebte'yi

ele geçiren Endülüs Emevî Hükümdarı III. Abdurrahman, Kuzey Afrika'nın mahallî emîrlerini kendisine itaate çağırdı. Zenâte kabilelerinin yaşadığı bölgede Fâtımîler'in müttelikleri Mûsâ b. Ebû'l-Âfiye'den daha etkili durumda bulunan Muhammed b. Hazer el-Asgar onun hâkimiyetini tanıyan ilk emîr oldu. Ancak Ebû Yezîd en-Nükârî'nin isyanı sırasında Fâtımîler'le barış yapmak zorunda kaldı (335/946). Daha sonra Muhammed'in torunu Muhammed b. Hayr, Fâtımîler'e karşı ayaklanan İfrenî lideri Ya'lâ b. Muhammed'e katıldı ve onun Tâhert ile Tanca arasındaki bölgeyi zaptetmesine yardım etti. Ya'lâ hutbeyi Halife III. Abdurrahman adına okutunca halife de kendisini Cezayir ve Tilimsân'a vali tayin etti. Ayrıca Mağrâve'nin desteğini tekrar kazanmak amacıyla Hazer'in soyundan olan Muhammed b. Hayr'ı Fas şehri valiliğine getirdi (344/955-56). Bu arada yeniden saldırıya geçen Fâtımîler 349'da (960) Fas ve Sicilmâse'yi zaptettiler. Endülüs Emevî Halifesi II. Hakem'in Mağrâve ile tekrar ittifak yapması üzerine Fâtımîler'i destekleyen Sanhâce ile Mağrâve arasında savaşlar vuku buldu. 360 ve 361 (971 ve 972) yıllarındaki savaşlarda zor durumda kalan ve Muhammed b. Hayr başta olmak üzere ondan fazla liderini kaybeden Mağrâveliler, Mağrib-i Evsat'ı Sanhâce'ye terk edip Mağrib-i Aksâ'da Melviye'nin ötesine gidip yerleştiler. Bir süre sonra Fas, Sicilmâse, Trablusgarp, Tilimsân ve Ağmât'ta emirlikler kurdular. Murâbitlar'ın kuruluşuna kadar güçlerini ve nüfuzlarını devam ettirdiler.

Fas Mağrâveleri. Muhammed b. Hayr'ın torunu Muhammed b. Hayr el-Asgar, 979-984 yılları arasında Fas ve Sicilmâse'yi alıp hutbeyi Fâtımîler adına okutan İfrîkiye Emîri Bulukîn b. Zîrî'ye ve onun yerine geçen oğlu Mansûr'a karşı başarılı bir mücadele verdi. Endülüs'e gidip Hâcib İbn Ebû Âmir el-Mansûr'dan yardım istedi. Mağrib'e bir sefer düzenleyen Endülüs ordusu Mağrâve ve Benî İfren kuvvetleriyle birlikte Sebte civarına yerleşti. Bir süre sonra Mağrâve'nin liderliği Abdullah b. Hazer evlâdından Zîrî b. Atiyye'nin eline geçti. Zîrî b. Atiyye, 377 (987) yılında Hâcib el-Mansûr tarafından Fas valiliğine tayin edildi. Sanhâce'nin üzerine yürüyerek topraklarını doğu istikametinde genişleten Zîrî 382'de (992) aldığı bir davetle Kurtuba'ya gitti. Döndüğünde Fas'ı işgal etmiş olan Fâtımî Valisi Yeddû b. Ya'lâ ile mücadeleye girip şehri geri aldı (383/993). Aynı yıl içinde yeni bir idare merkezi kurmak amacıyla Vecde şehrinin inşaatını başlattı

MAĞNİYYE

(bk. MUĞNİYYE).

ve oraya taşındı. Bu arada onun Kurtuba (Cordoba) hâkimiyetinden kurtulmak iste-mesi yüzünden Endülüs Emevîleri'yle iliş-kileri bozuldu. Endülüs Emevî kuvvetleri karşısında bozguna uğrayınca (387/997) Sahrâ'ya çekilmek zorunda kaldı; ardın-dan Sanhâce kabilelerinin yaşadığı Tâhert, Tilimsân ve Zâb bölgesinin bazı merkezle-rini ele geçirdi, Hâcib el-Mansûr'a mektup göndererek ondan af diledi ve kendisine itaat ettiğini bildirdi. Güçlü bir emirlik kurmaya çalıştıysa da başaramadan öldü (391/1001). Yerine geçen oğlu Muiz, Hâcib el-Mansûr tarafından Sicilmâse bölgesi dı-şında bütün Fas'ın idaresiyle görevlendiril-di. Muizz'in ardından yönetime amcasının oğlu Hamâme b. Muiz b. Atıyye geldi. Benî İfren 424 (1033) yılında Fas şehrini onun elinden aldı. Vecde ve Tenes'e çekilen Ha-mâme dört yıl sonra Temîm'i Fas'tan çı-kardı. Hamâme'nin oğlu Dûnâs zamanında nüfusu artan Fas şehri büyük bir ticaret merkezi haline geldi. Şehrin kenar mahal-lelerini surla çevirip camiler, hamamlar ve hanlar yaptırın Dûnâs 452'de (1060) öldü. Murâbit Hükümdarı Yûsuf b. Tâşfîn 462'de (1070) Fas'ı zaptederek buradaki Mağrâve Emirliği'ni ortadan kaldırdı.

Sicilmâse Mağrâveleri. Endülüs Emevî halifesine itaat eden Mağrâve Emîri Haz-rûn b. Fülful, Sicilmâse'ye karşı yürüyüp Midrârî hânedanına son verdi (366/976). Hazrûn'un 369 (979) yılında Fâtîmîler'in müttefiki Bulukkîn b. Zirî es-Sanhâce ta-rafından öldürülmesi üzerine yerine oğlu Vânüdin geçti. Bulukkîn'in güçlerine dire-nemeyen Vânüdin şehri terketmek zorun-da kaldı. Bu sırada Mağrâve'nin bazı kolla-rı Sebte'ye sığındı. Ancak Vânüdin, 390'da (1000) Sicilmâse'yi geri aldı. Ardından Sicil-mâse'ye bir sefer düzenleyen akrabası Fas Valisi Muiz b. Zirî'yi yenen Vânüdin, Endü-lüs Emevîleri'nin çöküş yıllarında 407'de (1016) bağımsızlığını ilân etti. Egemenlik alanını Melviye ve Sufrûy'a kadar geniş-letip Sicilmâse Emirliği'ni dönemin en güçlü Mağrâve emirliği haline getirdi ve Fas'ı tehdit etmeye başladı. Ancak oğlu Mes'ûd zamanında Murâbitlar, Sicilmâse'-yi zaptederek bu emirliğe de son verdiler (445/1053-54).

Ağmât Mağrâveleri. Kaynaklarda Büyük Atlas'ın Merakeş ovalarına açılan geçit-lerinden birinde yer alan Ağmât'ta hü-küm süren Mağrâve Emirliği'nden bah-sedilmektedir. Buradaki emirlerin isimle-rini tesbit edemediğini söyleyen İbn Hal-dûn onların Zirîler'in Fas'taki devletlerinin sonuncusunu kurduğunu bildirir (*el-İber*, VII, 62). 450-460 (1058-1068) yılları ara-

sında hüküm süren hânedanın son emîri Laggût b. Yûsuf b. Ali, Murâbitlar'la savaş sırasında öldürüldü.

Trablusgarp Mağrâveleri. İfrîkiye Zirî Emîri Mansûr b. Bulukkîn, kendisini des-tekleyen Mağrâve lideri Saîd b. Hazrûn'u 381'de (991) Tubne valiliğine tayin etmişti. Babasının yerine geçen Fülful b. Saîd çıkan karışıklıklar üzerine Trablusgarp'a gelerek şehri ele geçirdi ve orada bir hânedan kur-du. 391-541 (1001-1146) yılları arasında hüküm süren bu hânedana dair çok az bilgi bulunmaktadır.

Tilimsân Mağrâveleri. Muhammed b. Hayr'ın ölümünün ardından kabilenin başına geçen iki kardeşten Ya'lâ (diğeri Hayr) bir süre sonra Tilimsân'a hâkim ol-du. Şehrin idaresi Murâbitlar'ın şehri ele geçirmesine kadar (473/1080) onun evlâ-dına kaldı (İbn Haldûn, VII, 60).

Bu emirliklerin yıkılışından sonra Mağ-râve kabilesinin kolları başta ilk vatanları Şelif ve civarı ile Evrâs dağı etekleri olmak üzere Mağrib'in çeşitli yörelerine dağıldı. Zamanla bölgede güçlü bir emîr haline gelen Benî Hazrûn kabilesi reisi Mindîl b. Abdurrahman, Muvahhidler'in çöküş yıl-larında Şelif ve çevresinde yönetimi ele geçirdi. Venşerîs dağları ve civardaki bazı merkezleri de hâkimiyeti altına aldı. An-cak İfrîkiye sınırlarını aşip Zenâte yurduna yönelen Yahyâ b. Gâniye karşısında yeni-lince kabilesi dağıldı (608/1211). Ardından kabile liderliğini üstlenen oğulları Abbas b. Mindîl ve Muhammed, Abdülvâdîler'in kurucusu Yağmurasan'la ittifak kurdu. Aralarında anlaşmazlık çıkınca Hafsîler'e itaat ettiğini açıkladılar ve Abbas b. Mindîl 659 (1261) yılında Hafsî sultanı tarafından Milyâne valiliğine getirildi. 662'de (1264) onu öldüren iki kardeşi Âbid ve Sâbit yö-netimi ellerine aldılar. 668'de (1270) Ab-dülvâdî sultanının desteğiyle kabilenin başına geçen Ömer b. Mindîl 676'daki (1277-78) ölümüne kadar yönetimde kal-dı. Tekrar Mağrâve'nin başına geçen Sâ-bit, Zenâte'nin diğer kollarının desteğini aldı ve Abdülvâdîler'e karşı bağımsızlığını açıklayarak Milyâne ve Tunus'u zaptetti. Ancak Yağmurasan 681 (1282) yılında Tu-nus'u geri aldı. İki taraf arasındaki müca-dele devam ederken Merînî hükümdarın-dan yardım istemek için Fas'a giden Sâbit orada bir arkadaşı tarafından öldürüldü (694/1295). Yerine vekil bıraktığı oğlu Mu-hammed de kısa süre sonra ölünce kar-deşleri arasında ihtilâf çıktı ve onlardan bazıları Endülüs'e cihada gitti.

Mağrâve, 699'da (1300) yaşadığı bölge-ye sefer düzenleyen Merînî Sultanı Ebû

Ya'kub en-Nâsır'a itaat arzetti. 1302'de çıkardıkları isyan da bastırıldı. Yirmi yıl sonra Mağrâve liderlerinden Muhammed b. Yûsuf, Abdülvâdî Sultanı I. Ebû Tâşfîn'e isyan ederek Benî Tûcîn'in de katılımıyla gücünü arttırdı, Venşerîs dağı ve civarın-daki bölgeyi zaptetti. Ancak isyan bastırıl-dı ve kendisi ortadan kaldırıldı (719/1319). Merînî Sultanı Ebû'l-Hasan el-Mansûr, Ab-dülvâdîler'e son verip topraklarını ele geçi-rince Zenâte'ye mensup kabileleri itaat al-tına almıştı. Fakat onun Benî Hilâl ve Benî Süleym kabileleriyle yaptığı savaşlarda öl-dürüldüğü şayiası üzerine Mağrâve'den Ali b. Râşid bağımsızlıklarını ilân eden liderler arasında yer aldı. 749'da (1348) Şelif, Milyâne, Tenes ve Şerşel'i ele geçirip Merînîler'e karşı Abdülvâdîler'i destekledi. Ancak daha sonra araları açıldığından 752 (1351) yılında Mağrâve yurduna yürüyen Abdülvâdî orduları Ali b. Râşid'i ağır bir ye-nilgiye uğratarak bölgeyi itaat altına aldı-lar. Ali başta olmak üzere Mağrâve'den pek çok kişi öldürüldü, sağ kalanlar çeşitli bölgelere kaçtılar.

Mağrâve'nin bir kısım kolları farklı dö-nemlerde Endülüs'e geçmişti. Kabileye mensup bazı birlikler Mindîl el-Magrâvî liderliğinde Ereğ savaşına katıldı. Endü-lüs'e yerleşen Benî Hazrûn mensupları, Endülüs Emevîleri'nin yıkılışı sürecinde hânedandan Süleyman b. Hakem b. Sü-leyman b. Abdurrahman en-Nâsır el-Müs-tâin-Billâh'a destek verdiler. 403 (1012-13) yılında Kurtuba'yı ele geçiren Süleyman, Endülüs'ü kendisine yardım eden Berberî liderleri arasında taksim ederken el-Cevf'i Benî Hazrûn'a verdi. Ancak Benî Hazrûn mü'lûkû't-tavâif döneminde siyasî bir yapı oluşturmayı başaramadı. *el-Menâsikü'l-İfrikhiyye* müellifi İbn Mansûr el-Mağrâvî, Muhammed Şakrûn b. Ebû Cum'a ve Mo-riskolar için verdiği, XVI. yüzyıl boyunca İspanya'da İslâm'ın gizlice yaşatılmasında önemli rol oynayan fetvasıyla ünlü Ubey-dullah Ahmed b. Bû Cum'a el-Mağrâvî el-Vehrânî bu kabileye mensup âlimlerin başında gelir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 34, 46, 68, 153-154, 255; İbn İzâri, *el-Beyânü'l-muğrib*, I, 66, 231, 249-255; II, 211, 243; İbn Ebû Zer', *el-Enisü'l-muğrib*, Rabat 1972, s. 21, 88, 102-109, 111-119, 128, 134, 138, 140; *el-Hulelü'l-Mevşiyye fi zikri'l-ağbârî'l-Merrâküşiyye* (nşr. Süheyl ez-Zekkâr – Abdülkâdir Zimâme), Dârülbeyzâ 1979, s. 28, 32, 186; İbn Haldûn, *el-İber* (nşr. Halîl Şehhâde), Beyrut 1421/2001, VI, 174-175, 202-206, 242-247; VII, 33-62, 85-95, 116-117, 122, 159-160, 292-295; İbnü'l-Kâdî, *Cezvetü'l-İktibâs*, Rabat 1393/1973-74, I, 21, 178, 194, 198-199, 337-338; II, 507; Selâvî, *el-İstikşâ*, I, 138, 213,

261-264, 268, 271-276, 280-282; II, 13, 23, 28-29; III, 124; M. Abdullah İnân, *Devletü'l-İslâm fi'l-Endelüs*, Kahire 1997, I, 545-547, 558, 609, 654; IV, 275, 376; E. Lévi-Provençal, "Maghrâva", *IA*, VII, 139-142; T. Lewicki, "Maghrâwa", *EP* (Ing.), V, 1173-1183; Muhammed el-Mağrâvî, "Mağrâve", *Ma'lemetü'l-Mağrib*, Rabat 1426/2005, XXI, 7220-7222.

İSMAIL YİĞİT

MAĞRİBÎ, Abdülmeçîd

(عبدالمجيد المغربي)

Abdülmeçîd b. Mahmûd Azîz b. Ahmed b. Abdilkâdir b. Abdîrahmân el-Hasenî et-Tırâblusî el-Mağribî (1866-1934)

Hanefî fakihî ve siyaset adamı.

1282 (1866) yılında Trablusşam'da doğdu. Birçok âlim, müftü ve kadı yetiştiren köklü bir aileye mensuptur. Dedesi Ahmed ve büyük dedesi Abdülkâdir Trablus'ta kadılık, babası Mahmûd hukuk mahkeme üyeliği ve kırk yılı aşkın bir süre fetva eminliği, anne tarafından dedesi olan Hasan b. Yûsuf Kerâmî de Trablus müftülüğü yapmıştır. Aslen Turgut Reis'in soyundan gelen ve Tunus'ta doksan yıl kadar Hanefî müftülüğünü elinde tutan Dargûs (Turgut) ailesinden olup (Bayram es-Sânî, s. 34, 69, 83, 90-92; Muhammed b. Osman es-Senûsî, II, 24-25) Tunus müftüsü olan atası Muhammed Dargûs XI. (XVII.) yüzyılın sonlarında Trablus'a göç etmiştir. Bazı kaynaklarda hac dönüşü hastalanıp Trablus'ta kaldığı ve iyileşince de oradan ayrılmadığı kaydedilir (Abdülganî İmâd, s. 39). Aynı aileden Abdurrahman b. Abdülkâdir (ö. 1191/1777) Trablus ve Lazkiye'de kırk beş yıl müftülük görevinde bulunmuştur, Abdülkâdir b. Mustafa ise (ö. 1956) Suriye Dil Akademisi kurucu üyesi olan tanınmış bir edip ve âlimdir.

Abdülmeçîd, ilk eğitimini Trablusşam'daki Kur'an kurslarında aldıktan sonra Hüseyin el-Cisr tarafından kurulan el-Medresetü'l-vataniyye'de dinî ilimlerin yanı sıra mantık, matematik, felsefe ve modern bilimlere dair dersler okudu. Ayrıca Türkçe, Fransızca, İngilizce ve Farsça öğrendi. Bu medresenin kapatılması üzerine Beyrut'taki el-Medresetü's-sultâniyye'ye kaydoldu. Burada Ahmed Abbas el-Ezherî ile o yıllarda İngilizler tarafından Beyrut'a sürgüne gönderilen Muhammed Abduh gibi önemli isimlerin derslerine katıldı. Abduh'un *Risâletü't-tevhîd*'ini imlâ ettiği öğrencileri arasında Mağribî de vardı. Onun Mısır'a dönmesiyle, yine Hüseyin el-Cisr'in açtığı el-Medresetü'r-Recebiyye'ye girmek üzere Trablusşam'a döndü.

Abdülmeçîd el-Mağribî

Burada Cisr'in yanında sarf, nahiv, ilm-i vaz', on kategori ve diğer ilimlere dair metinler okudu. Mektep arkadaşları arasında M. Reşîd Rızâ da bulunmaktaydı. Bir taraftan babasından ders almaya devam eden Mağribî ondan Hanefî fihhına dair kitaplarla hadis, tefsir, ilm-i felek ve ferâiz alanlarında birçok eser okudu. İlerleyen yıllarda Şam bölgesinin tanınmış muhadislerinden Muhammed b. Halîl el-Kavukcî'den hadis dersleri aldı, aynı zamanda Şâzelî şeyhi olan bu hocasına intisap etti. *es-Senûsiyye*, *Cevheretü't-tevhîd*, *el-Âcurrûmiyye*, *Mağâmâtü'l-Harîri* ve *el-Mu'allaqâtü's-seb'â* gibi metinleri de okuduktan sonra Ezher'deki âlimiyye derecesine denk bir diploma ile Kavukcî'nin derslerini tamamladı ve Trablus bölgesinin önemli âlimlerinden biri oldu, özellikle Hanefî fihhında otorite haline geldi.

İlk olarak Trablus fetva eminliğine tayin edilen Mağribî bir süre sonra Suriye'deki Cebele kaymakamlığına bağlı iftâ merkezinde göreve başladı. Ardından Sâfisâ (Sâfîta) hâkimi oldu. *el-Menhelü'l-fâ'iz fi 'ilmi'l-ferâ'iz* adlı eserinden ötürü Halife II. Abdülhamid tarafından altın Mecdî nişanıyla taltif edildi, İzmir ve Humus meleviyetlerine yükseltildi. Bu vesileyle İstanbul'a giderek ilim ve fikir adamlarıyla ve o sırada İstanbul'da bulunan Cemâleddîn-i Efgânî ile görüştü. Mağribî'nin II. Abdülhamid'in bazı uygulamalarından rahatsız olmakla birlikte açık bir muhalefete girmediği, ancak onun tahttan indirilip İttihat ve Terakî Cemiyeti'nin idareyi ele aldığı dönemde uygulanan Türkleştirme politikalarına karşı çıktığı ve bu yüzden bir yıl hapse mahkûm olduğu kaydedilir.

Mağribî, I. Dünya Savaşı sonrasında Fransızlar'ın Suriye ve Lübnan'ı işgal etmeleri üzerine Trablusşam'da kurulan el-Kitletü'l-vataniyye hareketine katıldı. Abdülhamid Kerâmî, Abdüllatif el-Beysâr, Şefîk Mevlî, Osman Sultân ve Sa'dî el-Molla gibi isimlerin de içinde yer aldığı bu hareket, Suriye'deki el-Kitletü'l-vataniyye ile iş birliği yaparak Fransızlar'a karşı yürütülen

direnışı yönetmekteydi. Mağribî, 1919'da Şam'da düzenlenen ve Kral Faysal'a Filistin dahil olmak üzere Suriye bölgesinin kralı olarak biat kararı alınan I. Suriye Kongresi'ne Reşîd Rızâ, Tevfik el-Beysâr, Yûsuf el-Hakîm ve Osman Sultân ile birlikte Trablus ve Kuzey Lübnan bölgelerinin temsilcisi sıfatıyla katıldı. Bundan rahatsız olan Fransızlar, Mağribî'yi tehlikeli isimler arasında görmeye başladı. 1922'de yine Trablus'ta düzenlenen bir toplantıda işgal güçleri aleyhinde yaptığı konuşmanın ardından Fransa'nın Lübnan genel valisi tarafından fetva eminliğinden azledildi. Cebele kaymakamlığında fetva ile Sâfisâ kaymakamlığında hâkimlik görevleri bu tarihten sonrasına rastlar. İşgal karşıtı çalışmalarını sürdüren Mağribî bu yıllarda Lübnan'ın çeşitli bölgelerini dolaşarak konuşmalar yaptı, gazete ve dergilerde çok sayıda makale yayımladı. Bir taraftan ilmî faaliyetlerine devam ederek Trablus'ta Sakrakiyye ve Nûriyye medreselerinde talebelerine özel dersler okuturken Büyük Mansûrî Camii ile bitişiğindeki Karatâviyye (Karatay Bey) Medresesi'nde halka açık dersler verdi. Ayrıca Attâr Mescidi'nde hitabet, Sibtü'l-Attâr Mescidi'nde imâmet görevlerini yürüttü. 7 Nisan 1934'te vefat eden Mağribî, Bâbürreremî Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri. Mağribî, çeşitli bilim dallarında kırkın üzerinde eser telif etmiş, güncel siyasî konuların yanı sıra Hz. Peygamber hakkında birçok şiir ve kaside yazmıştır. Eserlerinden bazıları şunlardır. 1. *el-Meğlî'u'l-Cemâliyye fi şerhi râ'izi'l-ferâ'iz* (Beyrut 1320). 2. *el-Menhelü'l-fâ'iz fi 'ilmi'l-ferâ'iz* (Beyrut 1322). Muhammed Ebû Zehre, Mağribî'nin Mecdî nişanı ile taltif edilmesini sağlayan bu eserin ferâiz ilmine dair yazılmış en değerli kitap olduğunu söyler. Üniversitelerde ders kitabı olarak okutulan eser Lübnan Medenî Hu-

Abdülmeçîd el-Mağribî ile babasının mezarı – Bâbürreremî Mezarlığı / Trablusşam

